

**עמדת מרכז רקמן ביחס להצ"ח חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון –
סמכות בין-לאומית בתביעה לגירושין והוראת שעה) התשע"ח-2018 לקראת דיון ב
19.6.2018**

הקדמה

FOUNDERS:

S. Daniel & Ewa Abraham
Joseph Alexander Foundation
Aharon & Rachel Dahan
Charles Dimston
Jesselson Family
Mordecai & Monique Katz
Gershon & Carol Kekst
Rose & Louis Klosk Fund
Sisel Klurman
Don & Jane Stern Lebell
Evelyn Gruss Lipper
Bernard & Estelle Marcus
Dennis Mehiel
Jack & Gitta Nagel
Joyce Saffir
Irving & Helen Schneider
Stephen Schwartz-
Brookdale Foundation Group
John & Marianne Slade
Abraham Spiegel
Jerome & Ellen Stern
Sigmund & Rose Strochlitz

פרופ' רות הלפרין-קדרי,
ראשת המרכז, מייסדת
עו"ד עטרה קניגסברג-ראם,
מנכ"ל ראשונה, מייסדת
ד"ר גלית שאול, עו"ד
מנכ"לית

נוסח הוראת השעה המובא לדיון, על אף הצמצום בתחולה, **עדיין מרחיב באופן משמעותי ומעל הנדרש את סמכות בתי הדין הרבני ביחס לתושבי מדינות חוץ אשר אין להם כל זיקה לישראל ונישאו בטקס יהודי דתי (אורתודוקסי, קונסרבטיבי או רפורמי) ולכן מעורר קשיים במישור המשפט הבינלאומי הפרטי. אחד העקרונות הבסיסיים של המשפט הבינלאומי הפרטי הינו שעל מנת שמדינה תרכוש סמכות לעניין כלשהו, צריכה להתקיים זיקה משמעותית למדינה אשר מבקשת לדון בעניינם של הצדדים¹. נוסח זה מאפשר לבית הדין לרכוש סמכות בעניינים הנלווים לגירושין (משמורת מזונות רכוש) למרות שתכלית הוראת השעה מדברת על סיוע לנשים בקבלת גט בלבד. לא ניתן להצדיק הפרה של כללי המשפט הבינלאומי הפרטי בעניינים הנלווים וקיים חשש ממשי שפתיחת הסמכות לעניינים הנלווים תאפשר סחיטה של האשה. בנוסף למרות שמדובר בהוראת שעה שיכולה לגרום לפגיעה קשה בזכויות אדם של תושבי חוץ לא הוכנסו להצעה מנגנוני ביקורת מקובלים של שיטת המשפט הישראלית בנסיבות דומות: מעורבות של היועץ המשפטי לממשלה בהליך והודעה לבית משפט העליון. לשיטתנו ללא שינוי בנושאים אלו אין לקדם את הוראת השעה.**

לגופם של סעיפי החוק השונים להלן הערותינו:

הערות לתיקון סעיף 1א4 לחוק שיפוט בתי הדין הרבניים (להלן "החוק"):

הבעיות שעולות מנוסח סעיף החוק:

1. (א)2 – הסעיף מקנה סמכות שיפוט אם בית דין מחוץ לישראל קבע כי על בני הזוג להתגרש. נוסח הסעיף מעורר חשש כבד כי בתי הדין יקיימו בחינה ביחס למעמדו של בית הדין ובסופו של יום יבוצע דירוג של בתי דין במדינות השונות. עבור בתי דין מסוימים שאלת תוקפה של קביעת בית הדין כי על הזוג להתגרש תפתח מחדש, באופן היכול לעורר קשיים רבים מול יהדות התפוצות.
2. (ב)1 – הדרישה להמצאת כתב התביעה בישראל הינה דרישה מיותרת. על פי כללי המשפט הבינלאומי המצאת תביעת גירושין אינה רוכשת סמכות שיפוט ביחס לערכאה השיפוטית בה הוגש כתב התביעה, ומכאן שהסעיף מיותר. עוד יוזכר כי לעיתים הורי הסרבן הם אילו הנמצאים בישראל ותומכים בסרבנותו של האיש, והדרישה להמצאת כתב התביעה אליהם תביא לסיכול האפשרות לפעולה כנגדם.
3. (ב)2 – הסעיף מאפשר לאשה אשר נישאה אזרחית להתגרש באופן דתי ולהמשיך להיות נשואה אזרחית. לדוגמא במדינה בה גירושין לא הסכמה אורכים מספר שנים נאפשר קיצור זמנים עבור האשה ביחס לגירושין הדתיים. זו התערבות מאוד בוטה בסמכות המדינה בה חיים בני הזוג ולכן ראוי לשקול לאפשר סמכות רק במקרה בו בני הזוג התגרשו על פי הדין המקומי, כל עוד ניתן להתגרש במדינה זו.
4. (ג) – אם מוחלט לאפשר לרכוש סמכות במקרים בהם בני הזוג אינם גרושים לפי הדין האזרחי יש להשתמש בנוסח המופיע בסעיף 1א4(ב) כיום. אין סיבה ליצור נוסחים שונים עבור סמכות בינלאומית ולהביא לחוסר קוהרנטיות של החקיקה.
5. (ה) יש לציין מפורשות כי בית הדין לא יוכל לקנות סמכות שיפוט בעניינים הכרוכים, גם בהסכמה של הצדדים (לפי סעיף 9 לחוק). החוק מונע רכישת סמכות בנושאים הכרוכים בגירושין מטעם שעסקינן בזוג שאין לו כל זיקה לישראל ביחס לנושאים אלו. בהתאם לכך אין לאפשר רכישת סמכות גם מכוח ס' 9 לחוק, שכן מדובר בהענקת

¹ סיליה וסרשטיין פסברג משפט בינלאומי פרטי כרך א 82 (2013)

סמכות במקום שאין ראוי שזו תוענק (ר' בג"צ 1073/05 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, בס' 14). בנוסף במקרים רבים מטרתה של הסכמה זו היא להביא לסחיטת האישה על ידי בעלה, כדי לחתור תחת פסקי דין שניתנו במקום מושבם הקבוע של בני הזוג. וכן יש לזכור כי הסכמה בין צד חלש לצד חזק הינה מוטלת בספק. כמו כן יש להבהיר כי במידה ובית הדין רכש סמכות דרך סעיף זה לא תוכל להעלות טענה כי קיימת גם סמכות מכוח סעיף 1 לחוק העוסק בתושבים ואזרחי ישראל ומאפשר כריכת עניינים נלווים. טרם חיקוקו של סעיף 4א הדן בסמכות הבינלאומית של בתי הדין הורחבה בפסיקה פרשנותו של סעיף 1 על מנת לסייע בפתרון מצוקות של מי שלא נפלו באופן ברור בגדר התנאים של סעיף 1 לחוק. פסיקה זו עדיין קיימת ויכולה להוביל לרכישת סמכות בעניינים הנלווים במקום שאין זה ראוי מבחינת כללי המשפט הבינלאומי.

FOUNDERS:

S. Daniel & Ewa Abraham
Joseph Alexander Foundation
Aharon & Rachel Dahan
Charles Dimston
Jesselson Family
Mordecai & Monique Katz
Gershon & Carol Kekst
Rose & Louis Klosk Fund
Sisel Klurman
Don & Jane Stern Lebell
Evelyn Gruss Lipper
Bernard & Estelle Marcus
Dennis Mehiel
Jack & Gitta Nagel
Joyce Saffir
Irving & Helen Schneider
Stephen Schwartz-
Brookdale Foundation Group
John & Marianne Slade
Abraham Spiegel
Jerome & Ellen Stern
Sigmund & Rose Strochlitz

פרופ' רות הלפרין-קדרי,
ראשת המרכז, מייסדת
עו"ד עטרה קניגסברג-ראם,
מנכ"ל ראשונה, מייסדת
ד"ר גלית שאול, עו"ד
מנכ"לית

הערות לתיקון סעיף 1ב4 לחוק שיפוט בתי הדין הרבניים :

6. בסעיף (א) מהנוסח "יקבע בית הדין הרבני מועד לדיון במתן הגט" עולה כי לכאורה מדובר באכיפה של פסק דין, ולא כך עולה מיתר הסעיפים. אכיפה של פסק דין מערבת כללים שלא מופעים בהוראת השעה כמו בדיקת קיומו של הליך בהתאם לכללי הצדק. לחילופין הנוסח מכתוב לבית הדין את ההחלטה וגם זה אינו ראוי.

7. יש לוודא כי הסמכות החריגה לבתי הדין הרבניים, המבוקשת בהוראת השעה, תופעל במשורה ורק במקרים הראויים לכך. מנגנון הבקרה היחיד המופיע בסעיף הינו בסעיף (ג)(1) והוא כולל הודעה לנשיא בית הדין הרבני הגדול. לשיטתנו אין להסתפק בביקורת פנימית של מערכת בתי הדין, אשר ממילא קיימת מכוח הזכות להגשת ערעור. יש לכלל הפחות להחליף בהודעה לנשיא בית המשפט העליון, ובסמכות לשלול את סמכות בית הדין, ובדומה להסדר המצוי בחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון). מוצע להוסיף את המנגנונים הבאים להצעת החוק:

א. הפעלת סמכות בינלאומית על יהודי אשר אין לו זיקה לישראל תדרוש עדכון של היועץ המשפטי לממשלה – לאור העובדה כי הפעלת הסמכות יכולה ליצור קשיים בינלאומיים לישראל או סבורים שיש ליידע את היועץ המשפטי לממשלה בדבר ההליך ולאפשר התייצבותו בהליך ככל שהוא ימצא לנכון לעשות כן. לשיטתנו ניתן להסתפק ביידוע בלבד, ללא צורך בקבלת אישור לאור לוחות הזמנים הקצרים הנדרשים לשם תפיסת הסמכות.

ב. הפעלת סנקציות במקרה של אי קיום פסק דין, בהתאם לחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), תשנ"ה-1995 תדרוש אישור היועץ המשפטי לממשלה - הסנקציות האפקטיביות במקרה של מי שאינו אזרח או תושב ישראל על פי רוב יתמצו בעיכוב יציאה מהארץ והפעלת מאסר כפייה. לשיטתנו בטרם הגבלת זכות התנועה וכל שכן ככל שמדובר בהטלת מאסר על מי שאין לא כל זיקה לישראל, נדרש כי היועץ המשפטי לממשלה, אשר אמון על מכלול השיקולים, ובכלל זה שיקולים הקשורים למשפט בינלאומי ויחסי החוץ של מדינת ישראל, יאשר את הפעלת הסנקציות.

ג. לבית המשפט העליון תהא סמכות לבטל את הסנקציה שהוטלה במנגנון דומה לזה שנמצא בסעיף 7א(ב) לחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), תשט"ז-1956- בחוק כפיית הציות נקבע כי על בית הדין ליידע את נשיא בית המשפט העליון על כל קנס או מאסר שבית הדין מטיל מכוח פקודת בזיון בית המשפט, ולנשיא מוענקת הסמכות לבטל את הקנס או המאסר או לשנותם לקולה. הפעלת מנגנון זה תבטיח ביקורת שיפוטית על החלטות מסוג זה ותצמצם את הפעלת הסמכות החריגה רק למקרים הראויים.

סעיף הדיווח לכנסת:

8. במידה והוראת השעה תקודם תוך מתן אפשרות לבתי הדין לרכוש סמכות גם בעניינים הנלווים יש לקבל דיווח כמה תיקים נפתחו לפי סעיף 1א4 בעניינים נלווים שאינם הגירושין.